

№ 64 (7605) ● 1994 оны бас нийт 2 нүд. Сэрээд. ● Сманата—46 солкуобай 15 харчы

«СВ» корр.

Энгийн хайдах хааччйалларый? ТУТУЛУК—СЫРЬЕТТАН

Урунгу совхозтар хонтуораларыг сага үсгэлэбит тэрилтэлэр, предпринимелар олохсуйаллар. Курааах турар хос да элбэх.

«Мугудай» сылгы завод киш хонтуоратын биер киэн-куонг хонугар завод нистэнэр смага үлэлэр. Нистэнэлэгнэр биелэр. Сых салалтаачытанан Д. М. Синцева аням.

—Ааспыт күйүнгүтүн үлэлээн эрбигт, — билгиннэр Дария Михайлова. —Бэйм идэбнэн ветврачын эрээр, штаты сарбиймыга түбеспитим. Атам түөрт үлэлит анал үөрэхтэхтэр. Суотту, Төнгүлү СПТУ-ларын бүтэргиттэр. Сүрүннээн түүлээхтэн бөргөнэ тигитинэн пьарыграбит. Түүлээгинэн совхоз хааччйаахтэхтэ. Ол олох кыаллыбата. Адыах саһыл тириетин сүөсүһүттэрэ биэрбиттэр. Тыматтан бултанар түүлээх улуустаады булт управлениетыгара бара турар, булчуттар, нэһиллэн дуогабардаахтар. Управлениеттан

атымылаахытын, хабаа-ымстыга үбэ-харчыта суох. Бара сатаан кыһын нэһиллэннэстэн саһаас ылан үлэлээтибит, бөргөнэ тигиттэр. Билгини үлэ суох. Дьон саһаастыыр матыры-баалара да, үптэрэ да суох. Хамнас ылбатахтара 5-6 ыйыгар барда. Оттон бийгин, сых үлэлиттэрэ, ааспыт сыл ахсынныгыттан хамнаһа суолут, үлэлит төлөбүрө төһөнү килтэрэбитинэн.

Үлэ суох буолан, күн сарсыгыттан уопускара бараары олоролор эбит. Атын үүт-хайаһас ылда-гарбат. Нистэнэлэгнэр А. Д. Соловьева, Т. В. Коркина, А. П. Захарова уонна А. П. Толстоухова — төрдүн элэрдэр, бары нэргэннэх, оҕолордоох ыал ийэлэрэ. Уп-харчы киллэринээбит, хамнастанаабыт дьон бу үлэбэ сөбүлэспиттэр. Онтукалара сьрьэ суоһуттан бьста-бьста салбанар үлэбэ үгэлээбэт. Билгини ылаах-таах уопускалара ыкса күйүнгэ дьери уһуур кыахтаах, түүлээх, саһаас

суох буоллабына, ол төһөнгө дьери тардыллы-дын бөйүлэрэ да билбэтэр.

Маньык турунтаныахтарын тарыллалларын да саттан билбиттэр эбит. Онон нэһиллэннэ саар нэһиллэттэри кытта кытты-лан үлэлээр бадаллаахтар. Итинэн нэһиллэннээн үлэ-нэн хааччйаахтэ бөртэхтэй суол арыллыа эбит да, нэһ-кэннэ быһаарыллыбын-ка кэлбит.

Сыахха үлэ расценкатын совхоз экономика огорор, сьаналар сөбүгэрдэр. Ол, биллэн турар, нэһиллэннэ төлөбөр кыаһыттан тахсар. Холобур, биер түүлээх бөргөнэ, хайдах-туох быһылааһыттан көрөн, 18—21 тыһ. солк. Бу билгини үрдүү турар смага саһа үлэлиттэрин огорон таһаарыларын сөччө интэриэстэбэтэ чуол-кай. Ол үрдүнэн расценка-ларга сөбүлэһэн, өссө дьон-но хамнас суоһун учуот-таан нэс тигэ сылдыбыт.

Ити эрээри сьах сага сүһүөҕэр тура сатыыр нэ-

гин учуоттуур сөп. Аһар-дас санаа булунап, совхоз-на оһоһос производствоннаада дьон нистэнэр сы-ды тарыммиттэрэ да ку-һаһаа суох. Этер курдук, «Москва биердэ тутуллу-батада». Оннуларын бу-луохтарыгар эрөннөүт. Билгини үлэлээн эрэр дьонлээхтэр — уоттаахтар, тигэр массыналардаахтар, үлэлиттэрдээхтэр. Аһа-сов-хоз анал дьон-уот туттар-сылдыр. Онон нистэнэтэрэ, былааннааһыттарын кур-дук, анал идэлээхтэр нэһ-лэлээхтэр. Адыах сыл-лааһыта тарыллэн идэтиһэн эрэр саһылы нитэр ферма-лара да оннун булан кыа-дырма. Оттон тыматтан бул-танар түүлээххэ тигитини туһунан улуустаады булт управлениетин старшай охотоведа Г. К. Барашков-тан ыһытыта эппиэтэ маньык.

—Бултанар түүлээххэ нэһиллэн дьаһалтатын уон-на булчуттары кытта дуо-габардаахпыт. Туттарбыт түүлээхтэрттэн сыл тү-мүгүнэн тигитинэллэр, бы-рыһааннаан. Дуогабарга этиллэринэн, былааннарын толорбут буоллаахтарына биердэ ылааллар. Туолбата-рына бултаммыт түүлээх олорчута Дьоккускайга «Саха-булт» концернига

туттарыллар. Ыһыл сыл-бастагы кварталыгар тү-мүк мөлтөх. Чуолаан, «Му-гудай» сылгы заводун этэр буоллааха, хаһааһытабыз булчуттарга сүрүннээн ха-нык эмэ андаатар туттар-дылар. Уопсайынан, улуус-үрдүнэн балаһыаньа итин-ник. Оннук да буолан кон-цертан тири аһалан атымылаахтыбыт, уу харчы-тыгар. Сүрүннээн «Күннэй» предпринимте атымыласта. Кошери халкаанынан, сая-саһиан-сөбүгэлиинэн, түүл-лээби утары биэрэр эрэ буоллааха, хааччйаар. Онон эмэ хаарчахтаах. Бу кэлин улууска бааһы-найынан бары элбээбитэ дуогабардары санаттан кө-рүмэритин эрээр. Хаач-чыһы биердин кикинэн, булчутунан буолар түбэл-тэтигэр хас биердин баа-һынайы кытта чочу дуога-бардар сөп буолуох кур-дук.

Көстөрүн курдук, сага үлэлээн эрэр сьах сьрьэ-нан хааччйаахтыта былаан-ны толорортон быһаччы тутулуктаах. Маны учуот-туур сөп. Итинэн кыһылы нитэр ферма уонна тыаг-тан бултанар түүлээх тө-рөһиниттэр болдомтону ту-һаайар наада буолбут.

С. СМЕРНИКОВА.

Дифтерия ааммытын тонсуйар

Республикада дифтерия тарбанытын куттала намыраабат. Ылам ыһынаады тургулан. Дьоккускайга ыалдыбыт киһи аһаана 43-кэ тийдэ. Ыларым до-руобуһаа охсуута улахан, содула күүстээх. Дифте-риянан ыалдыан баран ситэ эмтэннэтэххэ, миокардинка, лонгиверикка, баралыска тирдиз сөп.

Бу ыларыттан быһанар, кинини тумнар суол собо-тох—дифтерияны утары прививка. Улуус дьаһалта-га, бу боппуруоһу ураты суолтааһынан ааһан, бу дьыл муус устар 6 күнүгэр аналлаах дьаһал таһаарбы-та.

Эми үлэлиттэрэ нэһ-лэннэһэ прививканы тө-рөһиннээхтэн ыталлар. Маныаха аналлаах бири-гээдэлэр тарилланиллар, ки-нилэр вакцинаанан, шприц-теринэн хааччйааһылар, былаан график оһоһулун-на. 1993 сыллааһыны кил-лэһэн турар, улууска 3.445 киһиэхэ прививка оһоһу-лунна, аһы 7.615 киһи хаалла. Оҕолорго прививка календарнай былаан быһы-тынан ыһытылар. Ордун төрөһиннээх буоллун дьон улуус кинигэр тарилтэлэ-ринэн түмэн прививканы биеря ыһытылар. Ол эрээри сорох тарилтэлэр, холобур, ис дьыала улуус-таады отдела (начальник В. В. Аржанов), «Якутвод-мелиорация» НМК (на-чальник П. Н. Мишкин) наадалааһынан ааһыттар, үлэлиттэри халтайга хаам-тараллар.

Мантан нинэ улуус дьа-һалтатын дьаһалын толор-ботохторго ыстарааптыр санциллар туттулуохтара.

Л. ПОПОВА.

санэпиднадзор киһини эпидемиолога.

Культурнай олох УЧУУТАЛЛАРЫ ЧИЭСТЭЭЙН

Директибэ агрошко-ла коллектива Хонтодо-тооһу Культура дьэти-гар Российский Федера-ция норуотун үөрэни-ринин туйгунара А. П. Борисованы, Л. И. Ива-нованы, педагогическай үлэ ветераннара Н. Е. Сявинин, А. А. Соба-кины чьэстэтилэр. Ки-нилэргэ аналлаах бу тематическай биэрэр олуе иһирэхтин, дьону-сөргөнү үөрдэ тарилла-на.

Өр сылларга оһону үөрөтүннэ, итиннэ олох-торун анаабыт, үтүө үлэлиттэри РФ үтүө-лээх учуутала Т. К. Далбаева, норуот үөрэ-биритин туйгуна М. Г. Руминцева, СР культу-ратын туйгунара К. К.

Романов, Ф. И. Полова истинник эбэрдэлэти-лэр, биергэ үлэлээбит сылларын үтүө күннэ-рин сылаастын аһтан аһардылар.

Оскуола директора Е. С. Сидоров, олох-тоох дьаһалта аһыттан П. М. Артунова юби-лэрдэргэ эбэрдэ сурук-тары, бочуотунай гра-моталары уонна сэмэй бөлөхтэри туттардылар. Нэһиллэн бастыг ырыа-һыттар Мария Божедо-нова, Анастасия Аммо-сова, Николай Харито-нов, Александра Ан-дреева бөйүлэрини музы-кальнай эбэрдэлэрини тигитилэр.

Дмитрий
ЭВЕРСТОВ.

ТҮӨРТ НЭҢИЛИЭГИ ХАБАН

Таатта улууһун Уол-батааһы Культура дьэ-тин гастрольнай бөлөбө Чурапчыга Арыылаах, Кытаанах, Сылант, Му-гудай нэһиллэннэргэр ситиниллэхтэн сылдьан кэллэ. Уолбалар «Ньуу-ра Суохтар» дьэи театр-даахтар. Ол сүһүнүнэн «Маалпа уонна Өлөк-соовдуро» дьэи шоу-программа таһан кон-церт көрдөрдүлэр. Сыл-дыбыт сирдэрин иһин ыһааттарын, үөрөнөөһи-лэри кытта көрөсүгү-лэр, нэһиллэннэрин ту-һунан кэлэстэтилэр.

Билгини ханна да олох ыһаатта. Хонор-өрүүр да уустугурда. Ол эрээри чуралчылар ыалдыттарын алаһаай-дык көрсүбүттэр, туох кыаллары биерти-лэр. Ити иһин Уолбатааһы Культура дьэтини директора үбэ аһтаммыт нэһиллэннэр олохтоохторутар, куль-тура улуустаады управ-лениетыгар итинг мах-талы тиэрдэр.

Анастасия
МОРХОЕВА.

Таатта.

Төрүт Ыһыаһы көрсө ЫҢЫАХ АҢА

Өбүгэлэрибт ытык-мааны бырааһыныһытара—Ыһыах буолара чугаһаатар-чугаһыыр. Улуусуот бы-һылгы Ыһыага уратылаах, киһи Төрүт Ыһыах дьэи аастанар, ол аата биһиги бу сиртэн-уоттан тарды-лаах, биһигиниһин биер хааннаах дьоммутутар, тө-рүттэрибиттэр анаар. Хантан хааннаахпытын, ки-тэи кининнээхлэтин өйдөөн-санаан ааһар, түмсэр тү-һүгэбит оонньуута-көрсө умсугутуулаах. аһа үөлэ-дэлэй, майыһаһа, ыһыахчыттар таһастара-сантара, ыһыах иһитэ-хомуоһа, нэргэлэ-мандара барыта туп-сабай, харады сымватар буоларын туһугар эрдэттэн бэлэмнээһэххэ, сөргүтүнүөххэ наада. Ол иһин «Сага олох» Ыһыагы ыһыты сьэрин-туомун, тариллэрин, ойуутун-бичигин, аһын-үөлүн, о.д.а. туһунан кэл-синер матырыбааллары бэчээттээһинэ саһааһыр. Бү-гүгүгү таһаарыабыт Ыһыах аһыгар-үөлүгэр анаар.

Кымыстааһын

Ыһыахха анаан ыһыах буолуон ый иһинттин, нэ-һиллэн төһө киллэлээттан көрөн, 20-30 бизни мыл-лар уонна кымыстыылар. Кымытын огоруу, рецеба-маньык: 1 тонна кымытын огорорго 470 кг биз үүтэ, 550 кг буспут уу, 10 кг саахар наада буолар.

Кымыс аһытыгар 5 кг биз үүтүгэр 5 кг буспут ууну соһутан баран кутул-лар уонна өссө эбии 4 кг

рис куруһпатын эбиллэр. Аһытабыллар буоллаһына, сылгы бөстөөһүн (сылгы илин атаһыа иһиниһин) үчүгэйдик сууйан баран угуллар. Бу иһинер хаһыт-да буоллаһына сөп, саһа-һэйэ өссө ордук. Аһытыта табыллынаһына, иһинер сы-тан эрэ түрүр буһан-барар. Оччобуна кымыс үрдэ би-лигити шашанскай кур-дук, бырдырбаччы төбөлүн сытар буолар.

Аһыты дьэи сылааһыт-тан тутулуутаах. Оһох та-

һыгар ууруллар, адыс оһох үрдүгэр уурдааха, иһэрэн тахсар. Аһыты 4-6 конукка кыра мас уһаач-чыкка тууһа сабыллан уу-руллар. Аһытыта олох-суйбуутун, табыллыбытын кэмэ 1-2 центнердээх ула-хан мас уһааттарга үлэ-рэн кутуллар уонна ити үрдүгэр биз үүтүн эбил-лэр. Үчүгэйдик ыһыан ба-ран эмэ таһаһынан тууһа сабан оһох таһыгар көөн-нөрүллэр. Кымыс тахсан истэтин аһын убаһаһын атын мас буочукада сир-сирдэ аһы халбайы-ылан мас иһикэ кутан оһуһааха ууруллар. Оттон аһытын үрдүгэр аһарын биз үүтэ, аһарын бусут күлүгүр уу ыһа буһууһун ыһыан баран кутуллар, эмэ тууһа сабан оһох таһыгар көөннөрүллэ ту-рөрүллэр. Уу уонна биз үүтэ холбоспуттара халбы-һан ыһыт кымыһыг сага буолуохтаах.

Кымыс аһтан үчүгэй буоларын наадатыгар ыһах үүтэ, сүөгэй эбиллэр. Ити-ки таһынан ыһах аһытын уулларан, дьэиһирдэн ба-ран кымыска ыһа-һыра-тык нута-кута ыһыаһылар.

Аһаһа аһын үрүттөөх, кыдымаһтаах кымыс итин-ник бэлэмнэнэр.

Тэптэриин саламаат

Өсөкүтүн 16 кг саламааты онорор буоллааха, 4 кг аһыны оргутан ууллары-лар, ол кэһинүтэн аһы хааһы курдук үчүгэйдик хойдуор дьэри хара бурду-гу (саха бурдуга) буһууһа-буһууһа кутуллар. Бурдуга бустаһына, саһаран тахсар, оччобо амсайан көрөн туу-һаһылар уонна содууруу-һы уоттан таһааран баран, оргуһа турдаһына, муус уутуттан ылан кыра-һы-тык саламаанка кутуллар уонна мас лаппааһын тохтоло суох буһууһулар. Уутун саламаанка иһэрэ-ингэрэ, баһан сиргэ сө-төөх хааһы буолуор дьэри кутуллар. Сатаан өһөр-дөһкүнэ, ити күүһүт, 4 кг аһыны саламаат үрдүгэр дьэиһирдэн таһаһыттах.

Итиһи таһынан ыһаах-ха үгэһэ кинигэ этн та-та көбүрдээх дьэиһирска, субай, иһиһиһ үөрө, от-тоох үөрө, үлэллүбүт со-һо о.д.а. аһаһаһтарын сөп.

САГА КИНИГЭНИ ААХТЫНҮҮ ДУО?

ЗАКАЗ № 64.